

ARKEOLOJİK SİT ALANLARININ KÜLTÜRPARK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ: SICILYA AGRİGENTO (AKRAGAS) ÖRNEĞİ

Fatma Seda ÇARDAK^{1,*}

¹ Çukurova Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, Pisa Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü

ÖZET

Taşınmaz kültürel varlıklar kapsamında tanımlanan arkeolojik sit alanlarının, farklı tehditlere karşı koruma altına alınmaları, gelecek nesillere aktarılması bakımından önem taşımaktadır. Bu alanların, günümüz koşullarına adaptasyonu ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlaması için kültürel turizm sıklıkla tercih edilen bir araçtır. Son yıllarda hazırlanan yönetim planlarında, arkeolojik alanların kültürpark olarak değerlendirilmesi fikrinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda, mevcut çalışma arkeolojik sit alanlarını toplumların geçmişlerinin ve kültürel gelişimlerinin bir tanığı olarak değerlendirilen kültür parkları ele almaktadır.

Çalışmada kültürparkın tanımı, kapsamı ve arkeolojik sit alanlarının kültürparklara dönüşümündeki planlama süreçleri araştırılmıştır. Literatürden elde edilen bilgiler ışığında, İtalya'nın Sicilya bölgesindeki Agrigento Antik Kenti örnek çalışma alanı olarak incelenmiştir.

UNESCO Dünya Kültür Mirası listesinde yer alan Agrigento; Grek Dönemi, Akdeniz'de kurulan başlıca yerleşim yerleri arasındadır. Antik Kenti için hazırlanan 20/2000 sayılı bölgesel kanun ile arkeolojik alanın korunmasına ek olarak, geliştirilmesi ve tanıtımını amaçlayan kapsamlı bir kültürpark yönetim modeli hazırlanmıştır. Kültürel mirasın korunması, gelişimi ve tanıtımı kapsamında, alanın yer aldığı bölgenin kültürel ve coğrafi özelliklerinin de dahil edildiği, sürdürülebilir bir planlama modeli olan kültürpark kavramı, Agrigento Örneği üzerinden araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Agrigento, Arkeolojik sit alanları, Arkeopark, koruma, Kültürpark

EVALUATION OF ARCHAEOLOGICAL SITES AS CULTURAL PARK: CASE OF SICILY, AGRIGENTO (AKRAGAS)

ABSTRACT

The preservation of archaeological sites which are defined within the scope of immovable cultural heritages from various type of threats carries importance in recognition of their transmission to the next generations. Cultural tourism is the tool that is frequently referred in order to adapt these sites to the recent conditions and contribute the sustainable development. In the management plans which have been prepared in accordance with the works that carried out during the recent years, it was observed that the idea of utilizing the archaeological sites as cultural parks comes into prominence. In this respect, the present study reviews the cultural parks which evaluates the archaeological sites as a witness of society's history and a part of their cultural developments. In the study, the definition and scope of cultural parks were examined as well as the planning process of archaeological site's conversion to cultural parks. Ancient City of Agrigento, which is located in Sicily in Italy, was examined in the study as an example of field of study within consideration of the information obtained from literature. As a result, the Study reveals the importance of culture park concept in respect of preservation of archaeological sites which contains the information regarding the whole humanity and bring forth cultural awareness to the societies.

Agrigento, which ranks as the list of UNESCO World Heritage, was one of the major settlements in Mediterranean in Grek Era. In accordance with the Regional Code of 20/2000 for the Ancient City, a management plan was prepared aiming the conservation, development and presentation of archeological zone. Within the scope of conservation, development and presentation of the cultural heritages, the concept of cultural park which is a sustainable planning model, including cultural and geographical characteristics of the region where the site is located, has been investigated through the case of Agrigento.

Keywords: Agrigento, Archaeological site, archeopark, Conservation, Cultural park

1. GİRİŞ

Sit alanları, tarihi kent dokularında ve korunmaya değer görülen doğal çevrelerde yapılması gerekli müdahalelerin kural ve şartlarını oluşturan sınırlayıcı ilkelerin, kamu yararı dikkate alınarak korunduğu kentsel ve kırsal çevreler olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram aynı zamanda “Çevre Ölçeğinde Koruma” kavramı ile eşdeğer tutulur [1]. Arkeolojik sit alanları ise insanlığın var olduğu günden bugüne kadar eski medeniyetlerin yeraltı, yerüstü ve su altındaki yapıtlarının, yaşadıkları dönemlerin sosyal, ekonomik ve kültürel niteliklerini taşıyan kültürel mirasların bulunduğu yerleşim alanları olarak ifade edilmektedir [2]. Ülkemizde, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu (KTVKK) arkeolojik sit alanlarını 5.11.1999 tarih ve 658 sayılı ilke kararı doğrultusunda üç dereceye ayırmaktadır:

“Birinci derece arkeolojik sit alanları; korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanları,

İkinci derece arkeolojik sit; korunması gereken, ancak koruma ve kullanma koşulları koruma kurulları tarafından belirlenecek, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında, aynen korunacak sit alanları,

Üçüncü derece arkeolojik sit; koruma-kullanma kararları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilebilecek sit alanları” olarak ifade edilmiştir [3].

ICOMOS “Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü” ile arkeolojik sit alanlarının korunması bağlamında belirlenen politikalar arasında yer alan gelişme, şüphesiz arkeolojik mirasımızın yok olmasının ana nedenlerinden biridir [12]. Demografik büyüme ve yerleşim yerlerinin genişlemesi, tarım alanları ve altyapının geliştirilmesi için toprağa duyulan ihtiyaç, kültürel miraslarımızın kayıt altına dahi alınmadan yok olma sebepleri arasında yer almaktadır.

Kültürpark tanımı araştırıldığında ise, günümüzde kültürel ve doğal miras alanlarının planlanması noktasında ortaya çıkan bu kavramın farklı disiplinlere mensup araştırmacılar tarafından, farklı kapsamlar içeren bir çok tanımının yapıldığı görülmektedir. Kültürparkın tanımının belirsizliği ve karmaşık durumu; paradoksal olarak farklı disiplinlere mensup araştırmacıları kesin tanımlar aramaya teşvik etmiştir. Kültürparkların oluşumunda; belirli bir alanda yer alan kültürel ve doğal mirasları yönetmek ve geliştirmek üzere kurumlar ve sosyal gruplarla birlikte çalışılmakta; bu nedenle de konuyu akademik alanda inceleme gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Büyük ölçüde kültürparklar, kültürel miras alanlarında ortaya çıkan bir dizi sorunu çözmek üzere kurumlar tarafından tanımlanmış geniş çaplı çözüm örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, kültürparklar, genel olarak, kültürel mirasın korunması, kültürel kimlik ve hafızanın güçlendirilmesi ve canlı tutulması, sosyal uyum ve ekonomik kalkınmanın güçlendirilmesiyle ilişkili olan olumlu ve yapıcı araçlar olarak kabul edilebilmektedir.

Örneğin, Arkeolog Orejas, kültürparkın tanımını “kültürel mirasın koordinasyonu için bir araç” olarak yapmaktadır [4]. Coğrafya uzmanı RubioTerrado ise “kırsal alanlara getirilen mekânsal planlama önerisi” olarak tanımlar[5]. Aragon Kültür Parkı Yasasına (İspanya) göre kültürpark, “kültürel mirasın ön planda olduğu ve yönetildiği bölgeler” olarak tanımlanmaktadır [6]. Daly, kültürparkı , “insanlar, yaşam alanları ve tarihleri arasında bağlantılar kuran dinamik bölgesel girişimler” olarak tanımlar [7]. Rosemary Prola ise “kırsal alanlarda yer alan kültürel miraslar üzerine toplum liderlerinin ve sakinlerinin ortak bir vizyon etrafında buluşmaları” olarak görmektedir Şehir plancıları için kültürel parklar “bölgesel kimliğin bir görüntüsünü oluşturmayı amaçlayan projeler” dir [8]. Son olarak, Mimar Sabaté bunları “yalnızca mirasın korunması veya eğitimin teşviki değil, aynı zamanda yerel ekonomik kalkınmanın desteklenmesi olan kültürel bir alana değer veren projelendirme ve yönetme araçları” olarak görmektedir [9].

Aslında en büyük çelişki; bir tarafın kimlik bilinciyle, varoluşsal konular üzerine fayda sağlayan bir alan yaratım vizyonuyla, bu alanları geçmişin korunması noktasında bir araç olarak görmesi ile diğer tarafın, geleceğe dönük projeler olarak görmesi arasında ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, bazı tanımlarda ana amaç olarak mirasın korunması belirlenirken, bazılarında ekonomik kalkınma amaçlanmaktadır. Daly daha geniş bir perspektifle yaptığı tanımlamada, kültür parkın asıl amacının; kültürel mirasın, bölgesel bir ölçekte, kurumlar ve sosyal gruplar tarafından planlanması ve ortak gelecek üzerine geliştirilmesi gereken bir proje olduğunu belirtmektedir [8].

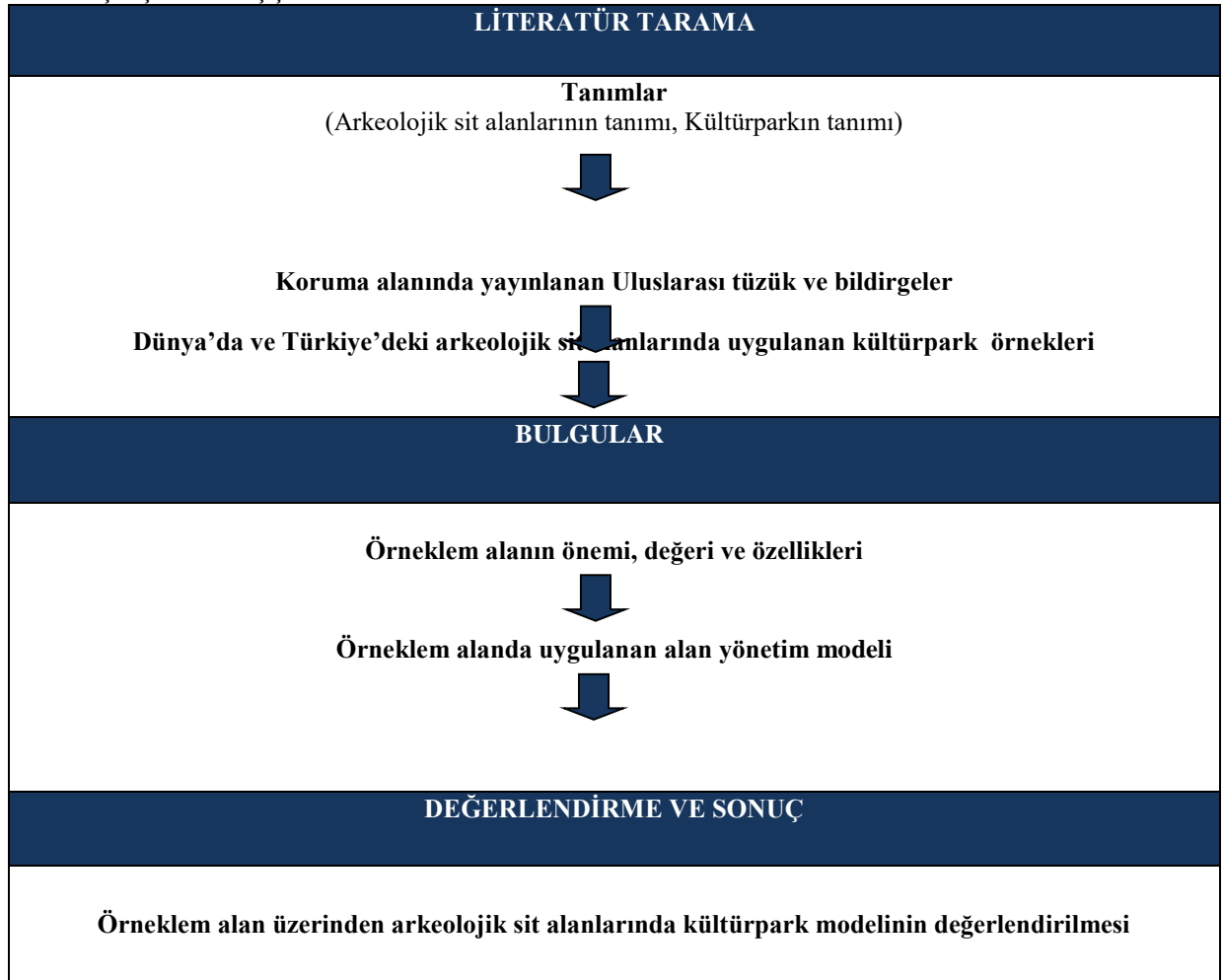
Arkeolojik yöntemlerle elde edilen kültürel mirasların bulunduğu alanlarda kültürpark kavramına ek olarak arkeopark kavramı da kullanılmaktadır. Arkeoparklar, kültürpark uygulamaları kadar geniş bir çerçeveye sahip olmasa da; her iki kavramda da öncelikli amaç kültür varlıklarını korumaktır. Kültür varlıklarının korunması bağlamında sürdürülebilirlik ise toplumun bilinç düzeyinin yükselmesi ile sağlanır. Toplumun bu tür alanlara ilgisinin artması için ise teknolojiyi kullanmak, deneysel çalışmalar, bölgelerin canlandırılması amacıyla çeşitli organizasyonlar düzenlemek; sergi salonları ve müzeler kurularak farkındalığı sağlamak gerekmektedir [10].

Son yıllarda kültürel turizm bağlamında bir yönetim modeli olarak planlanan, arkeolojik sit alanlarındaki kültürparkların sayısı Dünya’da ve Türkiye’de gün geçtikçe artmaktadır. Dünya’da bilinen önemli örnekler arasında, Petra Antik Kenti (Ürdün), Masada Antik Kenti (İsrail), Knossos Antik Kenti (Girit), ChanChan Antik Kenti (Peru) yer almaktadır. Ülkemizde ise kültürparklar için iki ayrı tanım yapılmaktadır. Kültürel miras alanlarında uygulanan bir yönetim modeli (arkeoparklar) olarak tanımlanırken; kültürel miras alanları dışında sanatsal etkinliklerin düzenlendiği kentsel tasarım alanları olarak da tanımlanmaktadır. Arkeolojik sit alanlarındaki örnekler arasında, Aktopraklık Höyük (Bursa), Assos Antik Kenti (Çanakkale), Küçükalyalı (İstanbul) yer almaktadır.

ARKEOLOJİK SİT ALANLARININ KÜLTÜRPARK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ: SICILYA AGRİGENTO (AKRAGAS) ÖRNEĞİ**2. MATERYAL VE METOT**

Çalışmanın amacı; arkeolojik sit alanlarının kültürpark olarak kullanılmasında örnek alan modelinin incelenmesi ve bu modelin diğer alanlara örnek teşkil etmesi olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla, araştırmanın ana materyalini arkeolojik sit alanları ve kültürparklar oluşturmaktadır. Çalışmada bu iki ana materyal, kavramsal olarak tanım ve kapsam bakımından araştırılmıştır. Bu bağlamda arkeolojik sit alanlarında koruma üzerine tüzükler irdelenmiş, kültürpark örnekleri araştırılmıştır. Elde edilen bilgiler ışığında Sicilya’da bulunan Agrigento (Antik Dönem’de Akragas) Antik Kenti’nde uygulanan alan yönetim modeli irdelenmiştir..

Çalışmanın metodunu ise literatür araştırması sonucunda Agrigento Antik Kenti’nde yapılan alan uygulamaları üzerine değerlendirmelerde bulunulması oluşturmaktadır.

Tablo 1. Çalışmanın akış şeması**3. BULGULAR VE TARTIŞMA****3.1. Agrigento Arkeolojik Sit Alanı**

Agrigento, kurulduğu dönemden günümüze kadar, olağanüstü bir şekilde korunup, ayakta kalması nedeniyle Grek Uygarlığı’nı temsil eden, en önemli yerleşim yerleri arasında sıralanır. Alandaki tapınaklar, Grek mimarisi ve Dor üslubunun en ihtişamlı örnekleri arasında yer almaktadır. Agrigento, ait olduğu dönemin şehircilik ve mimari niteliklerine ışık tutmasının yanı sıra insani değerlerin zaman içerisinde değişiminin sergilemesi nedeniyle de oldukça önemlidir [11].

1996 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi’ne dahil olan antik kent, bu listeye UNESCO Dünya Miras Kriterleri’nden i,ii, iii, iv. maddelerindeki nitelikleri karşılayarak dahil olmuştur (Tablo 1).

Tablo 2. Agrigento'nun karşıladığı UNESCO Dünya Miras Listesi'ne seçilme kriterleri [11]

<p>Kriter (i) İnsanoğlunun yaratıcı dehasının bir şaheserini temsil eder; Agrigento:Alanda yer alan görkemli dor tapınakları, Grek Sanat ve Kültürü'nün en seçkin anıtlarından biridir.</p>
<p>Kriter (ii) Mimari veya teknoloji, abidevi sanatlar, şehir planlama veya peyzaj tasarımı konusundaki gelişmeler üzerine bir zaman zarfı içinde dünyanın belli bir kültürel alanında insan değerleri arasındaki önemli alışverişi sergiler; Agrigento:Agrigento Antik Kenti, Akdeniz'in başlıca şehirlerinden biri ve Grek Kültürü'nün olağanüstü kanıtları ile insani değerlerinin önemli bir değişimini sergiler.</p>
<p>Kriter (iii) Yaşayan veya ortadan yok olmuş bir kültürel geleneğe veya bir medeniyete yönelik eşsiz veya en azından istisnai tanıklık üstlenir; Agrigento:Antik dönemde, Akdeniz Bölgesi'nin en büyük şehirlerinden biri olan Agrigento, günümüze kadar olağanüstü bir şekilde korunmuş olması ile Grek Uygarlığı'nın çok önemli bir kanıtıdır.</p>
<p>Kriter (iv) İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı veya aşamaları gösteren bir yapı türü, mimari veya teknolojik grup veya peyzaj için istisnai bir örnek olur; Agrigento:Alandaki tapınaklar, Grek Mimarisi'ni örneklendirmekte ve dor üslubunun Dünya'daki en önemli temsilleri arasında sayılmaktadır.</p>

Alanın sahip olduğu değerlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla alanın güçlü ve zayıf yönleri, potansiyelleri ve tehditleri belirlenerek, SWOT Analizleri yapılmıştır (Tablo 2) [23] .

Tablo 3. Agrigento'nun SWOT Analizi [23]

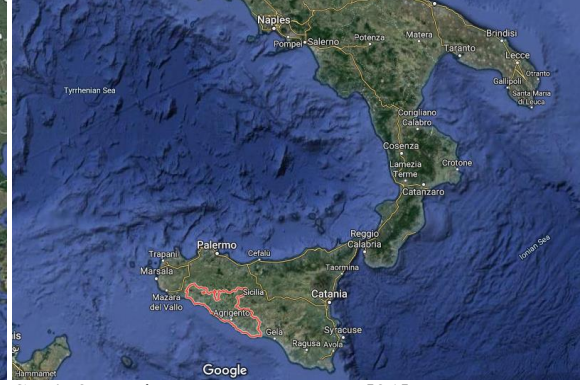
Güçlü Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Bölgenin tarihi, sanatsal, kültürel ve doğal kaynaklar gibi çeşitli değerlere sahip olması,
Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Turistlerin ortalama kalış süresinin kısa olması ve ziyaretlerin tapınak bölgesiyle sınırlı kalması, <ul style="list-style-type: none"> Turist yoğunluğunun yaz aylarında nispeten yoğunlaşması, Konaklama tesisleri ve turizm hizmetlerinin yetersizliği, Turizm alanında çalışan işletmelerin sayısının yetersiz olması.
Fırsatlar
<ul style="list-style-type: none"> Farklı gelir seviyelerine uygun turizm talebini karşılayacak potansiyele sahip olması, <ul style="list-style-type: none"> Turist akışını, sürdürülebilir bir planlama yöntemi ile artırma potansiyeli, Konaklama tesislerinde ve diğer hizmetlerde minimum kalite standardını garanti etmesi, Cazibe merkezi ile bağlantılı, tuvalet hizmetleri de dahil olmak üzere yaşlı ve özürllüler için düzenlenmiş alanlar, dinlenme tesisleri, araç, hediyelik eşya, park vb. talebi karşılayabilecek kalitede hizmet ağının oluşturulması,
Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Vadi peyzajının kaybolması ve kültürel miraslara yapılan koruma müdahalelerin yetersiz kalması Konaklama tesislerinde ve diğer turizm hizmetlerinde asgari kalite standardının sağlanması, <ul style="list-style-type: none"> Civardakii diğer turistik alanlarla entegrasyon eksikliği.

i. Alanın Konumu ve Tarihi:

ARKEOLOJİK SİT ALANLARININ KÜLTÜRPARK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ: SICILYA AGRİGENTO (AKRAGAS) ÖRNEĞİ

Şekil 1. Agrigento'nun Konumu [21]

Şekil 2. Agrigento'nun Konumu [21]

İtalya'nın Sicilya Adası'nda yer alan Agrigento, MÖ 6. yy'da Grek kolonisi tarafından kurulan antik bir kenttir (Şekil 1., Şekil 2.). Kurulduğu dönemden itibaren, Akdeniz'in önemli kentleri arasına girmiştir. Günümüzde, tarım alanları ve meyve bahçelerinin arasında yer alan ihtişamlı dor tapınaklarının birçoğu neredeyse tamamen ayakta (Şekil 4.). Ayrıca bazı alanlarda yapılan arkeolojik kazılarda Helenistik ve Roma Dönemi Kentleri ile ilk Hristiyanlara ait mezarlıklar açığa çıkarılmıştır (Şekil 3.).

Agrigento, Grek kentlerinin koruma nitelikleri ve erken dönem kültür mirasları arasında yer alan yapıların neredeyse tamamen ayakta kalması sebebiyle antik dünya kentleri arasında özel bir yere sahiptir (Şekil 5.).

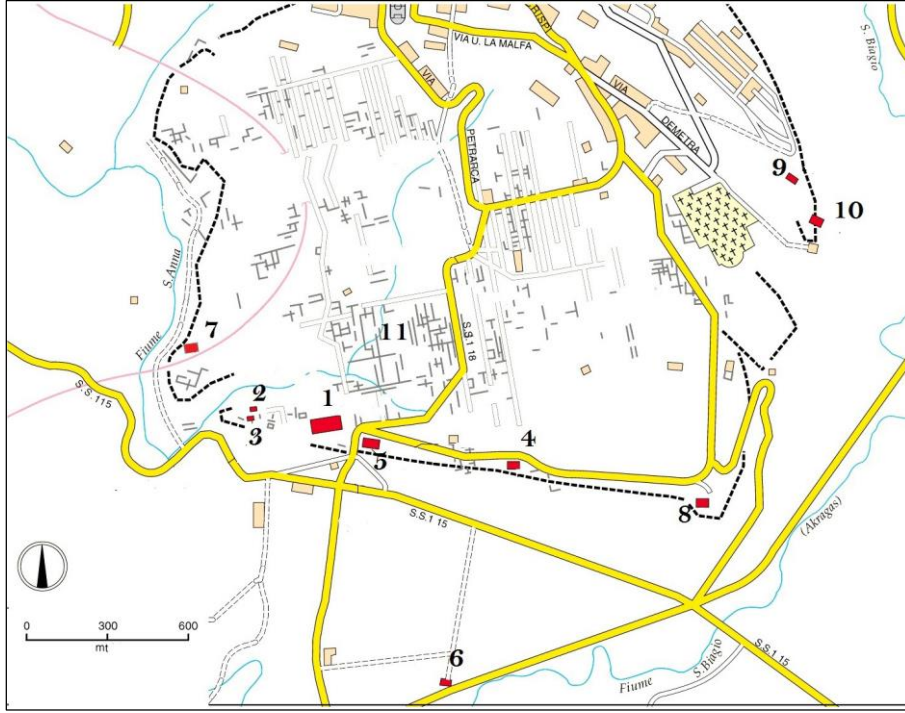

Şekil 3. Agrigento Antik Kenti[14]

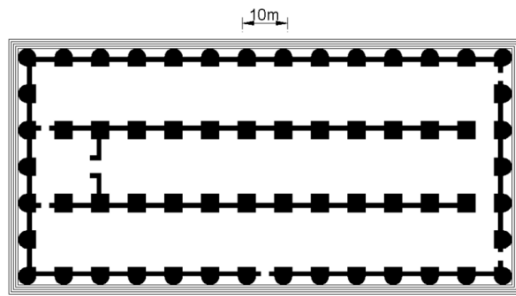

Şekil 4. Agrigento Antik Kenti[15]

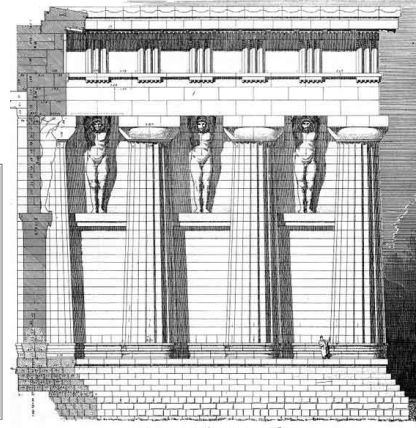
ii. *Alanda yer alan kültür varlıklarının mimari özellikleri ve koruma uygulamaları:* Tapınaklar Vadisi (Valle dei Templi) olarak adlandırılan antik kent, kapladığı 1300 ha alan ile Dünya'daki en büyük arkeolojik sit alanıdır (Şekil 5). Alanda yedi adet dor düzeninde sütundan oluşan anıtsal Grek Tapınağı yer almaktadır. Bunlardan en büyüğü 113 m x 56 m boyutlarında olan Zeus Olimpio Tapınağı (Tempiodi Zeus o Giove Olimpio) Dünya'da bulunan en büyük boyutlu Grek Tapınağı'dır (Şekil 4., Şekil 6., Şekil 7.).

Şekil 5. Agrigento Arkeolojik Sit Alanı Planı:(1) Zeus Olimpio Tapınağı, (2) Dioscurides Tapınağı, (3) L Tapınağı, (4) Concord Tapınağı, (5) Heracles Tapınağı, (6) Aesculapius Tapınağı, (7) Vulcan Tapınağı, (8) Juno Tapınağı, (9) Demeter Tapınağı, (10) 'Fountain Sanctuary', (11) Agora. [16]

Şekil 6. Zeus Olimpio Tapınağı planı[13]

Şekil 7. Zeus Olimpio Tapınağı görünüşü [13]

Agrigento Antik Kenti'nde 18 ve 19. yy sonlarında yapılan restorasyonlar, Venedik Tüzüğü'nde belirtilen koruma ilkelerine kısmen uymasa da, daha sonra yapılan koruma uygulamaları daha önce yapılan uygulamalardaki problemleri çözmüştür. Özellikle son dönemlerde yapılan çalışmalar modern restorasyon ilkelerine tamamen uyum sağlamaktadır [11].

iii. *Site üzerine alınan yasal kararlar ve yönetim planı uygulamaları:* Agrigento Antik Kenti, 28 Eylül 1966 sayılı Kanun kapsamında Ulusal Çıkar Bölgesi olarak ilan edilmiş; farklı bakanlıkları tarafından hazırlanan kararname, sitenin kullanım alanlarını ve sınırlarını belirlemiştir. Alan planı, 13 Haziran 1991 tarih ve 91 sayılı Kararname ile Sicilya Özerk Bölgesi Başkanı tarafından yasal olarak onaylanmıştır. Bu karar doğrultusunda, alanda herhangi bir yapılaşmaya mutlak yasak getirilmiştir. Ardından, alan için Bölgesel Kültürel Miras Birimi (Assessorata Regionale per i Beni Culturali) tarafından alan yönetim planı çalışmaları başlatılmıştır. Öncelikle bölgedeki kullanıcıların eğitimi ve alanın kamulaştırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmüş; bu bağlamda, bölgede yaşayan kullanıcılara yönelik Sicilya Bölgesi için Çevresel Halk Eğitimi ve Agrigento'nun Kültürel ve Çevresel Mirasının korunmasına yönelik eğitim programları düzenlenmiştir.

ARKEOLOJİK SİT ALANLARININ KÜLTÜR PARK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ: SICILYA AGRİGENTO (AKRAGAS) ÖRNEĞİ

Kamulaştırmalar ise, günümüzde tamamı bölge mülkiyetine ait olan 337 ha üzerinde sürdürülmüştür. İkinci etapta 550 ha alanın, üçüncü etapta 100 ha alanın park sınırlarına dahil edilmesi planlanmaktadır. Böylece etaplar halinde yaklaşık 1000 ha alanın koruma altına alınması planlanmaktadır.

20/2000 sayılı bölgesel kanun ile, çevre düzenlemesi ve kültürel mirasın korunması dışında bunların geliştirilmesi ve bölgenin tanıtımının yapılmasını amaçlayan Agrigento Tapınakları Vadisi Arkeolojik ve Peyzaj Parkı kurulmuştur (Şekil 9.) . Parka, finansal idari özerklik verilmiş ve park konseyi, sitenin korunması ve geliştirilmesine yönelik her türlü müdahaleyi, planlama ve yürütme yetkisini almıştır.

Site, kültürel mirasın korunmasına ilişkin çıkarılan İtalyan Ulusal Kanunu, “Decreto Legislativo 42/2004, Codicedei beni culturali ve del paesaggio” ilkeleri kapsamında korunmaktadır.

iv. *Park'ın planlamasında alınan kararlar:* Yasalarla korunan alan sınırları içerisinde yapılaşmaya mutlak yasak getirilmiştir. Park sınırları dışında kalan ve yapılaşmaya izin verilen alanda, 4.50 m yükseklik sınırlaması getirilmiştir. Parkın güneydoğusundaki kıyılarda bulunan bölgede ise yükseklik sınırı 7.50 m olarak belirlenmiştir. Bu iki bölge dışında kalan diğer alanlar ise tampon bölge olarak kabul edilmiştir.

Parkın ziyaret süresini uzatmak ve yerel ekonomiye fayda sağlamayı öncelikli amaçlar arasında belirleyen konsey, bu kapsamda; ziyaretçiler için güzergah hazırlanmasına karar vermiştir (Şekil 11). Böylece, kültürel mirasların çevresinde oluşturulacak sokak ve yol güzergahları ile ziyaretçilerin parkı gezebilmeleri amaçlanmıştır. Kimi yerlerde yeni yol güzergahları belirlenirken kimi yerlerde de Orta Çağ'dan bu yana kullanılan yollar, güzergaha dahil edilmiştir.

Park planı hazırlanırken; hem ziyaretçilere kent içinde daha fazla erişim sağlanması hem de kültür miraslarının korunması bağlamında farklı koruma yöntemleri üzerine çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca parkın güvenliği, yeni tematik yollar ve cazibe noktaları, otoparklar, park içinde kullanışlı yol güzergahlarının yanında demiryolu ve elektrikli otobüsler gibi alternatif ulaşım araçlarının olması amaçlanmıştır.

Özellikle kültürel çeşitlilik bağlamında; tarım teknikleri, bahçecilik gibi tarım üzerine geleneksel üretim yöntemlerinin yaşatılması ve korunması amaçlanmıştır. Bu uygulamalar, organik tarım tekniklerinin canlandırılması için de bir destek programı kapsamında düşünülebilecektir.

Park planı kapsamında; bölgede yer alan terk edilmiş, yıpranmış veya değer kaybetmiş yapıların korunması ve bu yapılara işlev kazandırılması yer almaktadır. Bu yapıların öncelikli olarak hizmet binaları, kültürel tesisler, sergi ve eğitim amaçlı alanlar ile pansiyon tipi konaklama yapıları olarak değerlendirilmesi planlanmıştır (Şekil 8., Şekil 10.).

Ayrıca kültür turizmi dışında; bölgenin turizm süresini uzatmak ve bölgeyi yeni ziyaretçiler için bir cazibe merkezi haline getirmek amacıyla “deniz-nehir-dağ” turizmi ile içerisine doğa ve sanatın dahil olduğu eko turizm için de bir eylem planı hazırlanmıştır [11].

Şekil 8. Agrigento Arkeoloji Müzesi [19]

Şekil 9. Agrigento Genel Görünüm [18]

Şekil 10. Alanda düzenlenen kültürel etkinlikler [17] Şekil 11. Ziyaretçiler için hazırlanan harita [17]

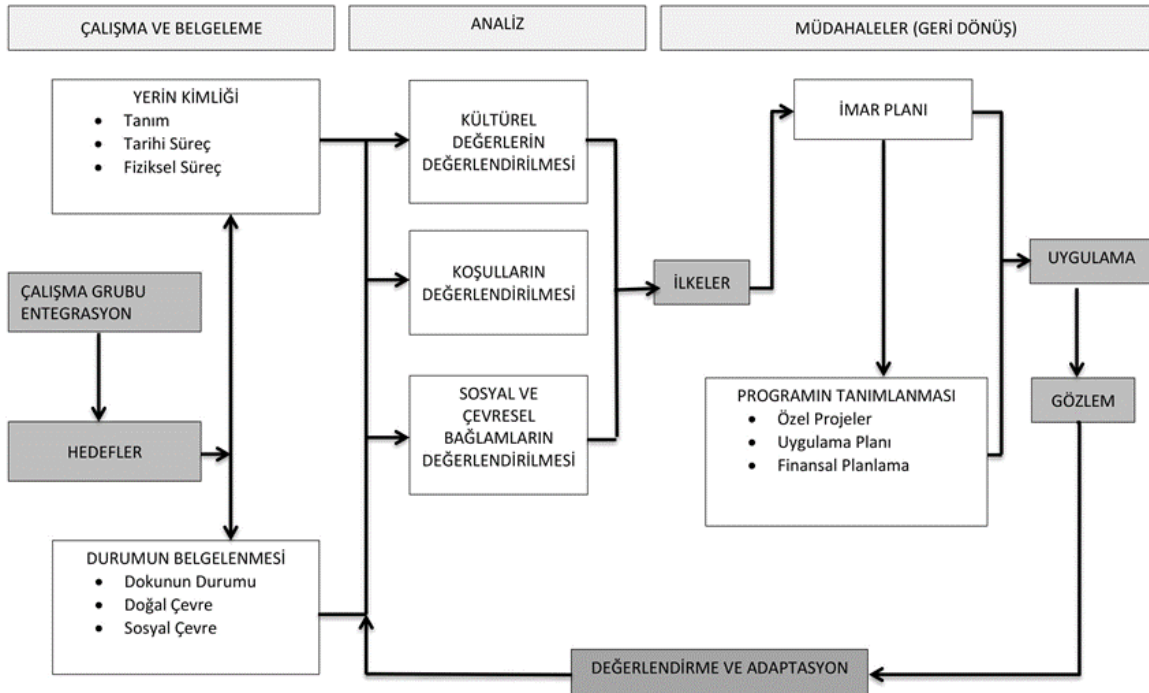
Kültürel miras yönetimi kavramı, koruma alanlarının planlanması aşamasında, belirlenen özel ihtiyaçlara cevap olarak ortaya çıkmıştır. Bu alanların birer cazibe merkezi olması, turizm endüstrisi için yeri doldurulamaz kaynakları temsil etmektedir. Bu nedenle koruma kavramı; yönetim planlarının hayati bir bileşeni olarak görülmektedir. Bazı durumlarda, bu bileşen kültürel turizmin gelişimi ve ekonomik katkı sağlanması gibi bir gerekçeye sahipken, bazen de politik gündem yaratma amacıyla ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, bir sit alanını korumak için tek bir gerekçe yoktur ve toplumlar çok farklı nedenlerden dolayı geçmişini korumaya inanırlar.

Arkeolojik sit alanlarında koruma kavramı, çoğu zaman alandaki tahribatı engellemek ya da azaltmak amacıyla kurtarma kazıları uygulamalarıyla karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu uygulamanın uzun vadede sürdürülebilirliği olmadığı gibi, finansal açıdan karşılanamaz boyutlara ulaşabilmektedir. Bu bağlamda kültürparklar; arkeolojik sit alanlarının korunmasında sürdürülebilirliğin sağlanması açısından tercih edilen bir yöntemdir. Ayrıca alandaki kullanıcılara sosyal, fiziksel ve ekonomik boyutlarda katkısı ve alanın sunumu ile topluma sağladığı kültürel bilinç nedeniyle çok boyutlu etkileri olan bir yönetim planı olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. DEĞERLENDİRME

Çalışmada irdelenen ve UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan, Agrigento Arkeolojik Sit Alanı Yönetim Planı örneğinden de anlaşılacağı üzere, taşınmaz kültürel miras alanları kültürpark olarak planlanırken, sürecin; çalışma ve belgeleme, elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve bu bağlamda yapılması gereken müdahalelerin belirlenmesi olarak üç aşamaya ele alındığı görülmektedir.

Çalışma ve belgeleme aşamasında çalışma grubunun belirlediği hedefler doğrultusunda alanın kimliğinin, tarihsel ve fiziksel sürecinin araştırılması; dokusu, doğal ve sosyal çevresi üzerine araştırmalar yapılarak belgelenmesi yer almaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda yapılan analiz çalışmalarlarıyla ise alana özgü kültürel değerlerin, koşulların, sosyal ve çevresel öğelerin değerlendirilerek belirli ilkeler belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu ilkeler doğrultusunda koruma amaçlı imar planı hazırlanması ve alan üzerine tanımlanan programlar ile özel projeler, uygulama imar planı hazırlanması ve finansal planlama yapılmıştır. Bu aşamalar neticesinde alanda uygulamalara başlanarak; süreç gözlenmeye devam edilmiş; gerek gördüğü takdirde değerlendirme ve adaptasyon sürecine geri dönülerek; çalışma grubunun elde ettiği veriler ve hedefler yenilenmiştir (Şekil 12) [22].

Şekil 12. Agrigento Arkeolojik Sit Alanı Yönetim Planlama Süreci

ARKEOLOJİK SİT ALANLARININ KÜLTÜR PARK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ: SICILYA AGRİGENTO (AKRAGAS) ÖRNEĞİ

Bari Üniversitesi, Politecnico Üniversitesi ve Agrigento Arkeolojik parkı ile birlikte yapılan çalışmalar ve yüzey araştırmaları doğrultusunda bölgenin modern morfolojisinde de izleri görülen yer altı şehri analiz edilmiştir. Alandaki yer üstü kültür varlıklarının korunması ve arkeolojik kazılar bu veriler ışığında sürdürülmüştür [20].

4.1. Agrigento Arkeolojik Sit Alanının Planlamasında Alınan Genel Kararlar

- Alanın değerleri ve potansiyelleri üzerine alan öyküsü hazırlanması,
- Alanın fiziksel altyapısının araştırılarak, haritalandırılması (Şekil 11),
- Öncelikli olarak alanın arkeolojik bileşenlerinin ve potansiyelin araştırılarak; kültürel mirasların fiziksel durumunu belgeleyen bir koruma araştırması yapılması,
- Alanın çevresinde bir tampon bölge oluşturulması,
- Yakın-orta-uzun vadede beklenen tahmini ziyaretçi sayısı ve alanda ziyaretçi hareketlerinin planlanmasının ve haritalarının hazırlanması, bu konuda memnuniyetle ilgili nicel ve nitel bir anket ve siteye gelen ziyaretçilerin beklentilerinin araştırılması ve planların bu bağlamda güncellenmesi,
- Alanda yer alacak ticari alanların planlanmasının yapılması, bu alanlar için çevreyle uyumlu program hazırlanarak sürekli kontrolün sağlanması,
- Alandaki altyapı ihtiyacının tanımlanması olarak belirlenmiştir.

4.2. Agrigento Arkeolojik Sit Alanının Geliştirilmesi Üzerine Tanımlanan Amaçlar

- Antik kent ile ilişkili değerleri teşvik etmek ve vurgulamak. Koruma ve restorasyon çalışmaları ile tarihi ve kültürel değerleri açığa çıkarmak,
 - Ziyaretçilerin deneyimlerini zenginleştirmek,
 - Sitenin kültürel ve tarihi değerlerini vurgulamak,
 - Sitenin yakın- orta ve uzun vadede beklenen ziyaretçi sayısını belirlenmesi,
 - Sitenin turist kapasitesinin belirlenmesi,
 - Sorunsuz ziyaretçi akışı ile ziyaretçi hizmet ve tesislerin planlanmasının yapılması olarak belirlenmiştir.
- Bu amaç ve kararlar doğrultusunda; alan planlanırken, öyküsü hazırlanmış, Grek kültürünün en önemli anıtsal yapılarını temsil eden alanın bu potansiyeli doğrultusunda koruma çalışmaları ile birlikte alanın tanıtımı üzerine kültürel etkinlikler düzenlenmiştir. Alanda alınan imar kararları ve tampon bölge ile alan koruma altına alınmıştır. Ancak turizm bağlamında beklenen ziyaretçi sayısına yönelik tesislerin yetersiz olduğu ve yılın belirli dönemleri (Mart-Ekim ayları arasında) hedeflenen ziyaretçi sayısına ulaşamamıştır.

5. SONUÇ

Günümüzde bir çok sit alanında yaşanan doğal ve insan kaynaklı tehditlerle karşı karşıya olan Agrigento Arkeolojik Sit Alanı'nın korunması ve kültürel turizme kazandırılması için multidisipliner çalışmalar ile çok yönlü politikalar yürütülmüştür. Arkeolojik sit alanlarının planlamasında öncelikli amaç kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılmasıdır. Agrigento'nun planlamasında da kültür varlıklarının restorasyon projeleri Venedik Tüzüğü İlkeleri doğrultusunda hazırlanmıştır.

Agrigento'nun özellikleri vurgulanırken, alanın yeniden yorumlanması ve sunumunun, ziyaretçilerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak şekilde olması amaçlanmıştır. Aynı zamanda sitenin gelecek nesiller için korunmasında topluma karşı sorumluluk bilinciyle yaklaşmıştır. Bu bağlamda alanda farklı alanlarda kültürel etkinlikler düzenlenerek, sitle ilişkili tarihi ve kültürel değerlerin sunulması amaçlanmıştır.

Planlamaya, fiziksel, sosyal boyutlarla birlikte ekonomik boyutunda dahil edildiği görülmektedir. Bu bağlamda arkeolojik sit alanlarının kullanıcılarına; dolayısıyla yerel ve bölge ekonomisine katkısının oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak alanda kültürel turizm bağlamında uzun ve orta vadeli kültürel turizm, tüm referans alana yayılmış turizm , ortaya çıkan faaliyetler ve 'enformel turizm', sorumlu turizm hedefleri için yerel planlama yöntemlerine ek olarak bu yöntemlerle uyumlu bir uluslar-üstü planlama modelinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır [23].

Araştırma doğrultusunda irdelenen Agrigento (Akragas) arkeolojik sit alanı için hazırlanan yönetim planı ve kültürpark uygulaması; arkeolojik sit alanlarında kültürel mirasın korunması, sürdürülebilir turizmin gelişmesi ve toplumun kültürel değerlerini tanıyarak koruma bilincinin gelişmesi yönünde, kullanışlı, geliştirilebilir ve entegre edilebilir bir planlama modeli olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] N. Akcura, *Cevre Olceğinde Koruma Konusunda Öneriler*, İstanbul: Nadir Kitap Evi, 1997
- [2] “Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik”, 2012, 28232 Sayılı Resmi Gazete, <https://www.mevzuat.gov.tr/> [Erişim tarihi: Ekim 11, 2019]
- [3] A.D. Yaygel, *Müdahale Gerektiren Tarihi Kentsel Çevrelere Yönelik Kullanıcı Odaklı Sağlıklaştırma Yöntemlerinin İrdelenmesi: İzmir – Basmağane Bölgesi Örneği*. Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2007
- [4] A.Orejas, “Los parquesarqueológicos y el paisajecomopatrimonio”, *ArqueoWeb*, 2001, <http://digital.csic.es/cris/rp/rp11343> [Erişim tarihi: Ekim 11, 2019]
- [5] P. R. Terrado, “Desarrollolocal y patrimoniocultural: el parquecultural de Albarracín” *Journal of Geographicalia*, vol 53, pp.21-48, 2008
- [6] L.H. Navarro, H.G Abad, “Los Parques Culturales de Aragon: Un Ejemplo Pionero En La ProteccionY Gestion Turistica De Espacios Culturales Y Naturales”, *Conferencia Turismo y Transformaciones Urbanas En El Siglo XXI Almeria*, 2002, pp 199-207
- [7] J. Daly, “Heritage Areas: Connecting People To Their Place and History” *Forum Journal*, Vol 17 (4), pp 5-12, 2003
- [8] P. A. Gonzales, “Preserving the Future, Projecting the Past: What is a Cultural Park?” *Master of Philosophy thesis*, Spanish National Research Council, İspanya, 2011
- [9] J. Sabate , “Proyecto de parque patrimonial fluvial del Ter, in *Gestión del paisaje*” *Manual de protección, gestión y ordenación del paisaje*, Barcelona, 2009, pp 625-642
- [10] Y. Keskin, M.T. Zeren, “Arkeolojik Alanlarda Bir Sunum Yöntemi Olarak Arkeoparklar”, *Süleyman Demirel Üni. Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, Vol 3(2), pp110-124, 2018
- [11] “Archaeological Area of Agrigento”, <https://whc.unesco.org/en/list/831> [Erişim tarihi: Tem. 14, 2019]
- [12] “ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması Tüzüğü”, 1990, <http://www.icomos.org.tr> [Erişim tarihi: 15.09.2019]
- [13] “Archaeologies of Greek Past Agrigento Akragas”, http://www.brown.edu/Departments/Joukowsky_Institute/courses/greekpast/4770.html [Erişim tarihi: 19.09.2019]
- [14] “Agrigento City of Memories Between History, Art, Culture and Nature” http://livingagrigento.it/en_GB/Citta/main/citta?id=1_Agrigento [Erişim tarihi: 19.09.2019]
- [15] “The temple of Concordia in "Valle dei templi" of Agrigento” <https://www.trekearth.com/gallery/Europe/Italy/Sicily/Agrigento/Agrigento/photo745074.htm> [Erişim tarihi: 19.09.2019]
- [16] R. Hannah, G. Magli, A. Orlando “Astronomy, topography and landscape at Akragas’ Valley of theTemples”, *Journal of Cultural Heritage* 25, 1–9, 2017
- [17] “Valle dei Templi dall’alba al tramonto”, <https://www.agrigentooggi.it/valle-dei-templi-dallalba-al-tramonto/> [Erişim tarihi: 20.09.2019]
- [18] “Agrigento”, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Agrigento> [Erişim tarihi: 20.09.2019]
- [19] “Agrigento: Tapınaklar Vadisi ve Arkeoloji Müzesi”, https://www.getyourguide.com/tr/agrigento-11158/valle-dei-templi-e-museo-archeologico-tour-guidato-t136628/?utm_force=0 [Erişim tarihi: 20.09.2019]
- [20] E. Brienza, M. Calio., M. Liuzzo, “Towards A New Definition Of Ancient Akragas Urban Grid Preliminary Contribution For A New Image of The City”, *SCientific Research and Information Technology*, vol 6, Issue 2, pp 49-60, 2016
- [21] “Map of Agrigento” <https://www.maps.google.com> [Erişim tarihi 18.11.2019]
- [22] “ICOMOS World Heritage List: Agrigento, Italy”, 1997, <https://whc.unesco.org/en/list/831> [Erişim tarihi: 20.09.2019]
- [23] F. Lo Piccolo, D. Leone, P.Pizzuto, “The (controversial) role of the UNESCO WHL Management Plans in promoting sustainable tourism development”, *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 4 Eyl., pp 249-276, 2012

